

OLÁH JÁNOS

Közel

(részletek)

Máskor magam hozom ki a reggelit a nyárikonyhából, ahol piros bögrém a moslék öntöttvas fazeka mellett melegszik. A lábamat lóbálom, élvezem, hogy nem szól rám senki se. Nagyanyám az állatokkal bajlódik. Keresztanyám talán a boltba ment? A műhelyben cseng-bong már nagyapám kalapácsa. Gyorsan nyelem le a reggelit. Boldogan válok eggyé az ismerős, avult ízekkel, mintha ruhát ölténék. Kicsapom a veranda kiskapuját, és futok a műhelybe. Szuszog a fűtató, szikrázik az üllő, dübögnék a füstös falak. Ló nyihog. Vas csöng. A hétköznapok méhkasdongása ilyen.

Most azonban minden más. Apám és anyám sietve állnak föl, tolják ki maguk alól a széket. Keresztanyám, nagyanyám hordják le az asztalt. Törölgetnek. Keresztanyám szinte a kezemből kapja ki a bögrét. Előkerül a bőrrönd, a szatyrok, a kosarak. Egy piros-fehér vászonszalvéta, benne dió. Egy másikban bab. Újságpapírban szalonna. A régi, kopott papírbőröndöt spárgával kötözzük meg, fülét dróttal erősíti újra apám. A kosár vászonszalvétával van letakarva. A szatyor ugyanúgy. Fölállok, visszaülök, elindulok, megállok, nem találok a helyemet. Elutazunk? De hát miért nem mondta ezt eddig senki? Tudhattam volna anélkül is, ha akarom, de nem akartam. Disznóól, repedt favályú, a ganyélé fekete tócsái, csípős szaga, s mindez a reggel szokatlan, törékeny fényébe mártva; s a kert, a levelek szürkék a víztől, a legkisebb érintésre bőven ömlik belőlük a harmat, a fű is fehér vízcseppektől szikrázik. Sírás szorítása a torkomban, de még nem olyan erős, hogy meg kéne adnom magamat neki. Halogatom a búcsút, egyelőre még itthon vagyok. Fölöttem a körtefa leveleinek opálos fénye. Az enyhe szellőtől dagadozó lombkorona, mint egy léha léggömb, úgy száll el a semmiségbe.

Gőz gomolyog. Közénk csap, elválaszt sisteregve. Örökre... örökre... örökre... – ezt kattogják a távozó kerekék. Megszédülök, amikor megértem. Mintha a halál öle ringatna el, és fulladásig a rémület. Sirok. Soha többet. Soha többet már? Hiányzik minden, még az is, ami itt van velem, amit magammal viszek. A színek, a formák tánca egy negatív távlatba lejt. Ismeretlen, távoli világ forog velem. Nincs. Ez tuda-

tosul bennem. A külső és a belső, látvány és látomás összekeveredik: meszelt falak, öreganyám utolsót rebbenő keze, sárkánygyík surranása a vörös fű között, mintha minden láthatóvá válna, amiről nem szeretnék tudni. Levegő után kapkodok. Kifut a vonat a rezzenéstelen nyárfák közül. Egy elvont eszme él bennem, ami túl durva és túl finom ahhoz, hogy vonatkoztatni lehessen bármire. Nem tudom elképzelni, mit jelent, de azt tudom, az élet rendjét ez szabja meg. Elmegyünk valahonnan és megérkezünk valahova, miközben képtelenek vagyunk egészen elszakadni bármitől, és véglegesen megérkezni bárhova.

Anyám magyarázatai nemhogy elindítanak, inkább megállítják a képzeletemet. A vonat lassú, de biztos zökkenői nyugtatnak meg. Az érzéketlen zötyögés álomba ringat. Elképzelni se tudom, mi lesz a vége mindennek. Ha visszafordulnánk, még lehetne másképp, de úgy már akkor se, ahogyan volt, ahogyan folytatni szerettem volna. Ami elmaradt mögöttem, annak a jelenléte megismételhetetlen. Nem kényszerít semmi és senki, mégis úgy történik minden, mintha kényszer következménye volna. Ami megtörtént, nem élhető újra; olyan, mintha soha nem is lett volna.

Talán, ha el tudnám képzelni, hogy tőlem függetlenül is ugyanígy létezne minden, ahogyan most velem, körülöttem, jobban megérteném a világot, gondolom, s jobban el tudnám fogadni olyannak, amilyen, de ha ez a helyzet előállna, ha nem léteznék, és nem létezne semmi se számomra többé e világból, akkor hogyan ellenőrizhetném, úgy történik-e minden, ahogyan elképzeltem, vagy valahogyan egészen másképp? Lehetetlennek tetszik, hogy megértssem, mi történik velem, még csak egy – legalább a magam számára – elfogadható hazugságot sem tudok kiválasztani a sok közül, ami körülvesz. Egyáltalán, bármiféle elhatározásra képtelen vagyok így, hogy már előre látom az értelmetlenségét. Lehet, hogy lesz majd idő, amikor egyszerre mindent csorbítatlanul megérték, de alighogy elképzelem, már nem kívánom ezt se, túl terhes tudás volna, azt hiszem. Az a kevés fény, ami be-beszűrődik félálomom deszkaréseim, a múlt fénye, nem a jövőé. A diófa lombját látom ismét, érzem a megemészthetetlen, keserű illatot, ami késként vágja át a langyos, porízú estét. Falu. Bozontos fű. Látni vélek valakit az ablak már egészen eltompult messzeségében, napszíta arc, szőke haj, az ingen világoskék-fehér csíkok. Valakit, aki nincs, de aki lehet, hogy én voltam nemrég?

(...)

– Itt a gyerekek – rikkantja el magát Gál Gyula, és bicegve áll odébb. Nagypám erre visszateszi a tűzbe a vasat. Gál Gyula jobb kezében a nagykalapácsot tartva, baljával hibás térdét támasztva az ajtóig biceg, s leül a küszöbre. Fényes meggyfabotja ott van a sarokban. Átmegek a műhelyen a széngáz dermesztő szagában. Nagypám mellett állok. A fűjtató óvatosan szuszog. Látom a parázsban fészkelő vasat.

– Hadd verjek rá!

– Jó van – mondja nagypám. A hang alig jön ki összeszorított foga közül.

– Ehun e', nesze a kalapács – nyújtja felém Gál Gyula a magáját.

– Vödd csak a kisebbiket! – szól rám nagypám. Engedelmeskedem. Tenyeremben a nyél megbízható üveghüse.

És ekkor megtörténik, hát megint csak, aminek előkészülete már az imént megérintett, kiröppen újra a vas, olyan hirtelen, mint egy menekülő madár, az izzás tollai a vállán ragyognak, szárnyverdesése a falakig ér. Emelem a kalapácsot, aztán lesújtok vele, emelem, és újra lesújtok. Nagypám közben a kézikalapáccsal adja a ritmust, a pontos ütések azt is mutatják, hova kell rávernem. Lezuhan az egyik kalapács, aztán a másik, a nagypámé, és rá rögtön az enyémmé. Ütés zuhan ütésre. Akadozó parádé. Sánta harangok kondulása. Hallom. Hangjuk ki-be jár a füllemen. Bi-bamm, bi-bamm, bi-bamm. Itt, az üllő két oldalán mi magunk vagyunk a kettős nyelv: furcsa, hogy nagypám a kisebb és én a nagyobb. Nagypám kezében csilingelve ugrik meg, mintha más ütemre vágyna, szinte elszalad, faképnél hagyva lassan emelkedő, mélyen ledöngő ütéseihez a kézikalapács, de mindig bevár a végén. Együtt az ösztökélő s a csilapító ütem. Nem, ezt a játékot nem erő szabja – nemcsak hogy nem a mi erőnk, senkié. A kalapácsok maguktól teremtik. Úgy áll csöngésében-bongásában a műhely, mintha öröktől fogva állna, s ki tudja még, talán ugyanilyen sokáig akarna állni. Az első ütések nyomán bőven szakad a szikra. Nagypám azt mondja: a hicc. Most már éppen hogy leugrik egy-egy, aztán az se. A fehér izzásból vörösbe, lilába, majd hűlő kékbe vált a vas. Az ütések nyoma is feketén, fényesen látszik meg rajta. Egészen elvékonyodott. Azt hiszem, patkó lesz. Lassan fölenged az ütések tompasága, finom, pengő fölhangot kap mindenik, s már alig hagy nyomot a megkeményedett vason.

Nagypám visszateszi a tűzbe a munkadarabot. Mellé lépek. Most én kezelem a fűjtatót. Lábbal lökdösöm az agyonkoptatott pedált. Harákol, köhög, nyüszít a bőrtüdő, de táplálja a tüzet. A nedves szén sercegve adja meg magát, s áll össze fehér salakcsomókká. Nagypám néha közéjük tűr egy hosszú, hegyes piszkálóvassal, a végére tűz egy-egy izzó, de már halott salakcsomót, s hátraveti a kohó sarkában tornyosuló rozsdáslila halomba. Friss szenet rak a helyébe. Megint a fűjtató a sor. Combom sajog a fűjtató taposásától, s ez mozdulataim lanyhulásán is meglátszhat, mert Gál Gyula fölkászalódik a küszöbről, odabiceg a fűjtató láncához, szabad kezével megragadja, s megfelelő ütemben rángatni kezdi. Ólomnehéz karok. Engedelmesen izzik föl a szén, puhul fehérre a vas.

A kohó padkáján fényes nyelvű fogók sora, ott hevernek a szénporos tapasztáson. Jobb oldalt, a padka legszélén kis mélyedésben a nedves szén, benne a lapát. Bal oldalt ég a tűz. Nagypám arcába világít. Az arcon izzadság visszfénye. Mennyire megváltozott! Pedig ismerem. Egy más világ lehetőségének füstszaga, amit csak óvatosan merek beszívni. Megszokások halmaza őrzi ittlétünket, de ez a rokonság mélyebb, semhogy megbolygatható volna. Már az, hogy itt ketrebe zárjuk, láncon vezetjük a tüzet, lenyűgöz. Talán mert nem értem. Nem tudok egészen biztosat mondani róla, csupán csak érzem. Már akkor, ott, amikor még részese voltam a jelenlétnek, megfeledkezem erről-arról. Később aztán, most például, amikor újra szeretném átélni, ami már elmúlt, szinte természetes, hogy még nehezebb, szinte lehetetlen tudatlanságom tudásra váltanom.

Az ajtó mintha magától lóbálózna a sarokvason. A huzat lapozza. Gál Gyula elindul. Ép lábáról a kezével megtámasztott hibásra billen, s onnan vissza. Ha valami útjába akad, abba belefogózik, de a műhely üres közepén fogódzó nélkül kell átkelnie, ezért vadabbul billeg. Az ajtófélfá közelébe jutva hosszán előredől, szabad jobbát kinyújtja, tenyere rátapad a fára, egyetlen billenéssel legyőzi a visszamaradt távolságot. Eszében sincs megpihenni. Kipenderül, a fészker poros világossága lefolyik az arcán, a ruháján. Megmutatja a borostát, a sebhelyeket. Fejét föl tartja, hunyorog. Akkor veszttem szem elől, amikor ismét megcsöndül az üllő. Szinte röpködünk a vas fölötti hajladozás ütemében, elborít mindent a szikra, kioltja az ajtó keretéből még ezt a túl sérülékeny, túl tűnékeny képet is.

De a nyár még itt, e csillagszóró-ragyogás mélytengeri derengésében is velünk van. A búza erős, sárga sodra, a rozs ezüst tajtékja, a fehéren párálló zab, festéksárga árpa látványa megszédít. A szekér nehezen mászik, nyikorog. Ki ül a bakon? A fej lehajlik. Megpöccen az ostor. Hő-te! Na-te! Laci-te! Gyógyí! Ccccc! Naaaa! Ne-ne! Így lesz az izzó, üveg alatti délből hűvös este. Szél szakad le a zöldesszürke égből. Ha megérinted, mintha frissen töltött borospoharat érintenél, a páras hideg még őrzi a pince löszszagú hűvösét. És ebben az estében is ugyanaz a szekér baktat, amely már ki tudja, mióta baktat velünk. A ruha, a pokróc ráncaiban még ott fészkel a Nap melege, de hiába, nincs menekvés. Kiüzetik majd a hazatérést keretező sötétségbe, a pusztá alá úgyis.

Amíg az emlékezés a valamikori teljességet fosztja, az igazi hangok beékelődnek réseibe, és belülről feszítik szét. El nem nyugszik, ki nem hal soha a csöngés-bongás tüzes virtusa. Mindegy, frissességgel vagy fáradtsággal csillapítja étvágását, de csillapítja. Falna ilyen mohón, ha nem jutna könnyen étkekhez, enyhítené vagy növelné étvágását az éhség? Ütjük a vasat. Fokozatosan jutok a fáradtság már-már ellenőrizhetetlen közelébe. Lükettése, mint egy mohó száj, befal. Ott, ahol az izmok a csontra tapadnak, ott állandósul, legalábbis valahol arrafelé, a fájdalom. Erőfeszítés és elernyedés között ekkor már alig van különbség, de ez teszi lehetővé, hogy cselekedjek.

Így megy, pereg, folyik tovább minden. Most még abbahagyhatnám, úgy érzem, nem teszem mégsem.

Miért? Ha abbahagyom, ha nem ismerem meg már ekkor, a kezdet kezdetén csaknem egészen azt, amit később sem kellett volna, talán eltévedek, mindenestre bennem rejtőzik az ettől való félelem. Az is lehet azonban, hogy egy váratlan pillanatban minden jóra fordul, s elkerülöm a veszélyeket, amelyeket így most nem kerülhettem el. Tudom, játék ez a képtelen esélylatolgatás, mégis komolyan veszem, jóval komolyabban, mint kellene. Valójában annyira elérhetetlen s érthetetlen a sok körülrajzó esély, hogy még a csábítása se érint meg annak, hogy bármelyikbe beleéljem magamat.

Pereg tovább a féltés, a saját útját járja minden. Most már kiegyeznék bármivel én is. Hanyatló kedv fölött toporzékol a Nap. Szikrákat szór tovább a munka, s bebugyolálja a műhelyt. Forrasztunk. Szívesen elhagynám már a helyemet, de hiába nézek az ajtó felé, a halvány, napszagú fény üres, senki sem lép vissza belőle felém. Gál Gyula, akinek most már szívesen átadnám a kalapácsot, sehol. Elbáméskodtam. Káromkodva röppen ki a vas a tűzből, nagyapám gyorsan, gyorsan – remeg a keze a pontosságra törekvő sietségtől – egymásra illeszti a két féhéren izzó vasvéget, mindkét kezében egy-egy fogó, azok harapják a tüzes vasat. Az egyik vasvéggel leszorítja a másikat, az így fölszabadult jobb kezéből a tuskóra dobja a fogót, s fölkapja a kézikalapácsot, és lesújt vele. Puhán huppan az ütés, mintha sárba süppedne el, ott marad a nyoma. Aztán szelídebb nyomok kerekítik el a kezdeti sebeket. A szikraáradat a mellemig ér. Föltartom a kalapácsot. Készenléti állapotban várok a soromra.

Nagyberki, nagyszüleinél a családdal, 1978